

83015-R

VELLEMAN, Ruth A.: Serving physically disabled people. An information handbook for all libraries. New York – London, Bowker Co., 1979. 392 p.

A testi fogyatékosok szolgálatában

A hátrányos helyzetűek, a testi és szellemi fogyatékosok társadalmi megítélése, helyzete, könyvtári és információs ellátása egyre gyakoribb témája az amerikai szakirodalomnak. Ruth Velleman munkája elsősorban a kérdés sokoldalú megközelítésével, logikus szerkezetével, összefoglaló jellegével és a többéves munkán alapuló belső szemléletmóddal emelkedik ki a hasonló monográfia-

fiák közül, hű maradvá az alcímben tükröződő és az előszóban is megfogalmazott szándékhoz, hogy minden típusú könyvtár számára alapvető tájékoztató kézikönyv legyen.

A téma nagy terjedelme ésszerű korlátok betartására kényszerítette a szerzőt; a hátrányos helyzetűek csoportjából „csak” a testi fogyatékosokat emelte ki, róluk viszont mindenre kiterjedő tájékoztatást nyújt. Orvosi részletességgel és szakkifejezésekkel ismerteti a testi fogyatékosok fajtáit, ennek megfelelően az egyes csoportok eltérő igényeit, olyanokat is, amelyek a mindennapi életükhöz elengedhetetlenek (a lakás berendezése, öltözködés stb.), s ezek kielégítéséhez rengeteg információt közöl (pl. olyan divatház címet, amely mozgássérültek számára készít ruhákat). Mindez a *közérdekű tájékoztatás* fogalmába tartozik, ami elsősorban a közművelődési könyvtárak feladata, s az ehhez szükséges információforrások jegyzékét – mintegy mintakatalógusként – a 8. fejezet tartalmazza.

A mozgássérültekkel, hátrányos helyzetűekkel kapcsolatos könyvtári munkában nagyon fontos szerepet játszik a könyvtáros személyisége, a mód, ahogyan ezzel a használói csoporttal foglalkozik, ezért is érdemes figyelmesen elolvasni a szerző által tíz pontban összefoglalt viselkedési szabályokat. Ezek természetesen a társadalom minden tagjára érvényesek, hiszen a fő cél, hogy előítéletektől mentes, nem lekezelő, hanem a testi fogyatékosoknak egyenlő lehetőségeket biztosító attitűd terjedjen el, ami lehetővé teszi

számukra képességeik minél teljesebb kibontakoztatását, a viszonylag független életet. Az Egyesült Államokban a rehabilitációs törvény bevezetése (1973) óta erősödött ez a szemlélet, amely nemcsak a munkáltatói attitűd megváltozásában érzékelhető, hanem a középületek tervezésénél, a közlekedésben, a szabadidős tevékenységben és az oktatásban is érezteti hatását.

A mozgássérültek számára egyik legalapvetőbb jog, hogy akadálymentes környezetben élhessenek. Ennek érdekében már az 1960-as évek elején olyan jogszabályokat hoztak, amelyek alapján a középületek építésénél figyelembe kellett venni a tolókosival közlekedők szempontjait. (Emlékeztetőül: Magyarországon az ezzel kapcsolatos 1975-ben életbe lépett 204/4. sz. építésügyi ágazati szabványt 1980-ban hatályon kívül helyezték). Új könyvtárak építésénél elsőrendű követelmény azoknak a szabványoknak a betartása, amelyek – többek között – a tolókosci helyigényére, az olvasóasztalok közti távolságra, a lifthívó gombok elhelyezésére, az autóval közlekedő mozgássérült parkolási helyére vonatkoznak. A hátrányos helyzetűek többi polgári joga is alapvető igényt elégít ki: a megfelelő lakáshoz, a közlekedéshez, a pénzügyi segélyhez, az orvosi ellátáshoz, bizonyos szociális szolgáltatásokhoz, biztosításhoz és adókedvezményekhez, a munkához és a művelődéshez való jogok a független élet alapfeltételei.

Minden fejezet visszatérő témája, a könyv központi kérdése a rehabilitáció, amelyet részletesen a 3. rész tárgyal. A szerző itt fejti ki a rehabilitációs könyvtárügy elméletét, amelynek az orvosi könyvtárügy részeként a rehabilitációs szakemberek tevékenységét kell segítenie. A rehabilitáció csoportmunkát feltételez, ezért a könyvtárüggyel is szoros kapcsolatban kell lennie annak érdekében, hogy a szakmailag megfelelően felkészült könyvtáros – minden tudását felhasználva – javítsa a testi fogyatékosok és az őket segítő szakemberek információellátását, értékes tagja lehessen a rehabilitációs teamnek. A könyvtárosnak nem kell rehabilitációs tanácsadóvá válnia, de bizonyos fokú ismeretekkel kell rendelkeznie a témáról, hogy jobban megérthesse a rehabilitációs szakemberek célkitűzéseit, a fogyatékosok különböző csoportjainak pszichológiai és fizikai jellemzőit, a velük való munkához szükséges attitűdöt, értékelhesse a rendelkezésre álló szakirodalmat, jó gyűjteményt szervezhessen és biztosítsa a visszakeresést. A könyvtárosképző intézeteknek ehhez megfelelő képzést kell nyújtaniuk.

A szerző teljes fejezetet szentel a rehabilitáció mai szervezetének, szolgáltatásainak, s az e területen folyó kutatómunka bemutatására, hangsúlyozva: a testi fogyatékosok életében az 1970-es években történt pozitív változások, valamint a rehabilitáció minden területére kiható információrobbanás különleges feladatokat ró a könyvtárakra, különösen a rehabilitációs intézményekben működőkre. A könyvtárosoknak ismerniük kell a szakirodalomról való tájékozódás főbb forrásait, ehhez némi segítséget jelent az a tény, hogy az Országos Rehabilitációs Információs Központ megkezdte az anyag egy részének begyűjtését és indexelését, ami egyben fontos lépés a könyvtártudomány és a rehabilitáció integrációjában, a rehabilitációs könyvtárügy kialakulásában. Ezt a részt is, a 2. részhez hasonlóan, mintakatalógus zárja le, szakcsoportokban mutatva be a rehabilitációs könyvtár számára feltétlenül beszerzendő irodalmat.

Az Egyesült Államokban a 30 millió testi fogyatékos felnőttön kívül 8 millió fogyatékos gyermek, illetve fiatal él, akiknek könyvtári ellátása elsősorban az iskolai,

illetve egyetemi és főiskolai könyvtári hálózat feladata. Ennek alapvető feltételét, hogy részt vehessenek az oktatási intézményben folyó tanításban is, törvény biztosítja, amely kimondja: minden testi fogyatékos gyermeket a „legkevésbé hátrányos környezetben” kell oktatni.

A szerző a 4. részben írja le, milyen különleges szerepet tölt be az iskolai könyvtáros a hátrányos helyzetű gyermekekkel kapcsolatos munkában, hiszen személyisége, magatartása még hangsúlyozottabban fontos, mint a felnőttek esetében. Egyik legfőbb kötelessége, hogy amennyire lehet, segítse ezeknek a gyermekeknek a rendes iskolai programba való bekapcsolódását. Hatással kell lennie az egészséges diákokra is, pozitív irányban kell alakítania a beteg társaikkal szembeni viselkedésüket. A könyvtárban a fogyatékos fiatal saját szintjén sikerélményt érhet el, s megoszthatja azt egészséges barátaival, a könyvtár alkalmat nyújthat az esetleges képzettségbeli hátrány részbeni kiegyenlítésére. A könyvtáros értékes szolgálatot teljesíthet a tanárok számára azzal, hogy tudomást szerez a hátrányos helyzetű gyermekek képzésével kapcsolatos állandóan bővülő speciális tananyagról, amihez segítséget nyújt a Council for Exceptional Children által működtetett ECER (Exceptional Child Education Resources) adatbázis, amely 1966 óta tartalmazza az ilyen vonatkozású angol nyelvű indexelt és referált irodalmat, és ennek nyomtatott változata. Ugyanilyen nagy jelentőségű feladat a szülők tájékoztatása, szakirodalommal való ellátása, hiszen gyermekeik oktatásának ők is aktív résztvevői.

Jó példaként mutatja be *Velleman* munkahelyének, a *Human Resources School*-ban működő könyvtárnak és eszközközpontnak a tevékenységét, főbb programjait, az utolsó fejezetben pedig mintakatalógust állított össze a fogyatékos gyermekek képzését segítő iskolai könyvtárak számára, hangsúlyozva, hogy a bibliográfia csak egy alapgyűjtemény kialakítását szolgálja.

A könyv minden fejezetét bőséges bibliográfia egészíti ki. Ezek és a három mintakatalógus a téma amerikai irodalmának szinte teljes keresztmetszetét adják, így a könyvtárak és a kutatók számára alapvető fontosságú ez a kézikönyv, amelynek függelékében még a testi fogyatékosoknak szolgáltatást nyújtó szervezetek válogatott jegyzéke is megtalálható.

FEIMER ÁGNES